

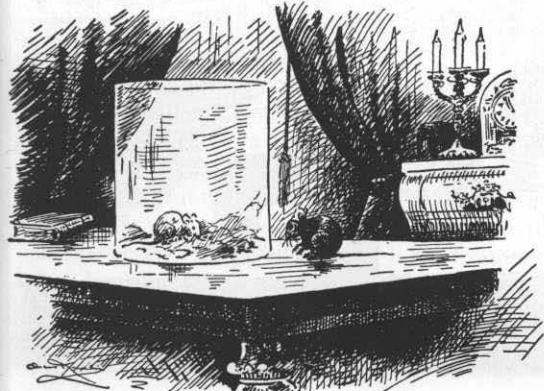

Tre illustrationer fra K. H. With: *Musebogen* (1866), der indeholder den kendte børnefortælling om musene i Rynkeby præstegård. Tegninger af Oscar Knudsen fra udgaven 1963.

kuren ikke. Pigen var dog for nysgerrig og åbnede det; der lå ingen skrevne ord i det, men en lille død mus (Lolland; 22).

Kan en ko ikke kælve indgives musemøg i tykmælk (1500-t) og musens ekskrementer mod koens forstoppelse, »det hjælper næst Guds hjælp« (1600-t) (23).

LITTERATUR: (1) 315c 62,321; (2) 673 22a; (3) 940 152,176; (4) 464p 133; (5) 927a 51; (6) 464p 153; (7) 212c 2,633; (8) 464 9,1888,66; 160 1906/23; 2327 (1927); (9) 296g 1,48; (10) 820 195,199; (11) 464p 167; (12) 296g 1,78; (13) 269c 153; 436c 77; 464g ny rk. 4,452,606,618f; (13a) 464 9,4; 17 18f; (14) 160 1906/23: 905; (15) 160 1906/23: 2233 (1950); (16) 600 nr. 1195,1879; (17) 167 1935,54 (o. 1700); 160 1906/23: 2482 (1920); (18) 73 23, 108; (19) 296g 2,119; (20) 296c 65; (21) 464p 60; 591 138; (22) 436 216; (23) 74 167,176.

GÅDER, EVENTYR, FABLER, BØRNELEGE

Hvor mange døde mus kan der gå i en tønde? (ingen) (1); hvad er det et lagen kan dække, men ti heste ikke kan trække? (et musehul) (2); hvad er det, som aldrig er sket og som aldrig vil ske? (at en mus bygger sin rede i kattens øre) (3).

I eventyr sidder kat til bords og æder stegte mus på en sølvtaillerken (4); mus fortæller karl, hvor slottet med de tolv guldspril ligger (5); prinsesse i en høj fanger og spiser mus (6); karl forbinder en såret musekonge og belønnes med, at den hjælper ham med at løse en opgave: på én nat samler musene alle kærner fra kongens marker (7). To mus slås og den ene får hovedet hugget af, den sætter det på plads og får det med en salve til at vokse fast, pige gør det samme med sine dræbte søstre (8). Sømand finder en gammel kælling med langt skæg hvori der kryber to hvide mus (9).

Dyrefabler: Katten og musen (10), Musen, pølsen

og ærten, Musen og skarnbassen, Husmusens rigdom (11), Markmusen og husmusen (12).

Ville børn ikke spise musegnavet brød fortalte moderen, at musene sagde: vil du ikke have min bid, så skal du tage min skid! (VHanherred; 13) jf. talemåde i Vendsyssel: man vil nødig ha' det de bider, men vi æder tit det de skider (13a). Idet barn kildes siges: kommer en lille bitte mus, ville så gerne låne hus, udenfor må en ikke gå, indenfor må en ikke stå, smut smut smut, dér smut den ind!

– Der kommer en lille mus og vil så gerne låne hus, her kommer den, her kommer den, her kommer den (14).

Børneleg: kat efter mus (15), drengeleg: skære musebid, skære musehuller op (1807ff; 16). Drenge på Bornholm opsøgte skovmusenes vindeforråd af nødder (1756; 17).

Folkedans: bræde mus ihjel (357d 38).

LITTERATUR: (1) 212c 2,632; (2) 464n 93; (3) 794 9,173 sml. 464n 255; (4) 464 7,34; (5) 212c 2, 631; (6) 464 5,68; 464b 241; 794 9,186; 283b 24, 158; (7) 464 13,93f; (8) 464b 54f; (9) 464 7,285f; (10) 464j 55f; 473 16; 705b 101; (11) 464j 53,85f; (12) 283c 221f; (13) 489b 85; (13a) 212c 2,630; (14) 464i 473; (15) 464i 292,498 sml. 534; (16) 769 99; 464i 251f,529; (17) 860 10.

ORDSPROG, MUNDHELD, TALEMÅDER

Det er en stakkels [dårlig, sølle, ussel] mus som kun har ét hul (Peder Laale og flg.); arm mus som kun har ét hul (Peder Syv 1682), musen er klog, den lider [stoler] ikke på ét hul (1826; 1).

En mus gemmer sig, hvor den kan [komme til det] i fattig cones pose = om den selvrådige (Peder Laale), end er mus som må i fattig cones pose = musen lever som den kan det bedst (Peder Syv 1682).

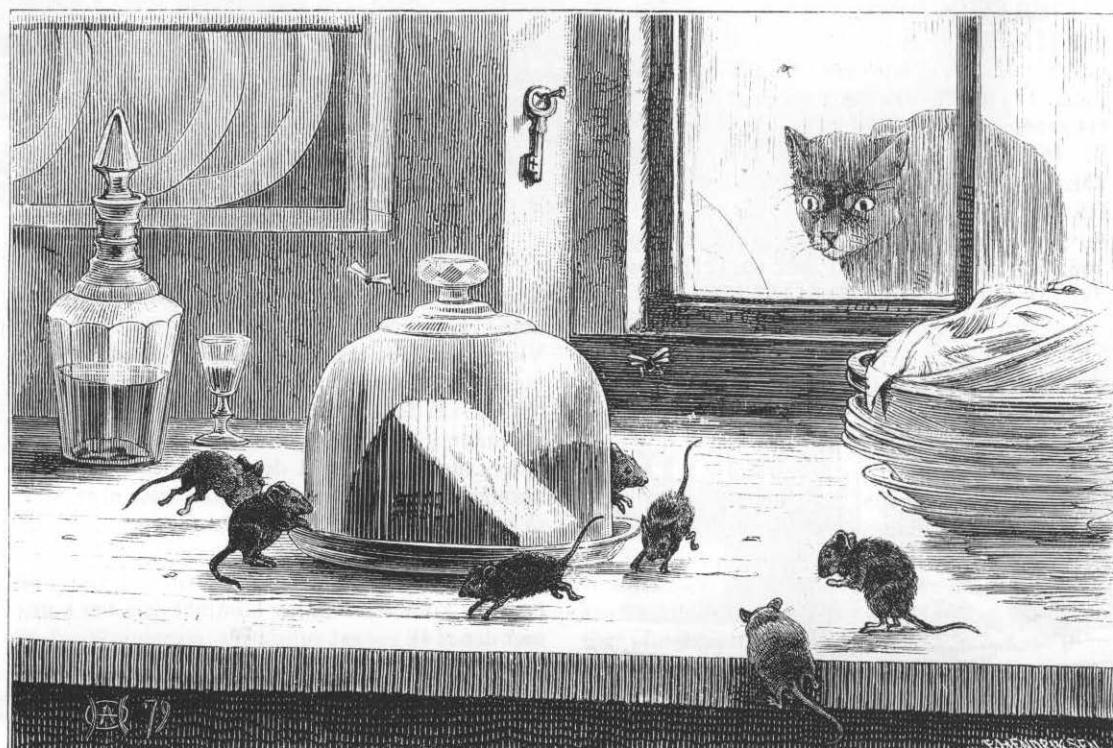
Der skal mange mus til at binde en kat; musene kriges når huset er uden kat (Peder Laale); når katten er borte danser musen på bordet; når katten ikke er hjemme sidder musen for bordenden
Mus vil have madro, alligevel sker det med rædsel (Locle 419)

(Peder Syv 1682, 1688), – spiller musen på bænken (2), når katten er ude spiller musene på bordet.

Den gemmer til mus, som til morgenen (morgendagen) gemmer; mus kan ikke fjerte som en hest uden at røven revner = vil den fattige leve som de rige, går han til grunde; mus vil have madro, alligevel er det med rædsel (Peder Laale og flg.; 3) sml. s. 77; du skal enten være mand eller mus (Peder Laale; Thy; 4).

Ofte finder musen hul om end stuen er fuld af katte (Peder Syv 1682), blind mus kan finde sit eget hul (5); mus drukner ej under høles (Peder Syv), når blev mus kvalt under et læs hø? (1826) (1), der dør ingen mus under et læs hø (6); den bedste ost gnaves af mus; den mus som engang har ædt afosten kommer nok igen = vāvens magt (Peder Syv), når musen har smagtosten kommer den snart igen (6); mus giver lort for peberkage; musen er ej munk eller nonne fordi den æder klosterbrød; når musen er mørt er malten besk (Peder Syv), – er melet besk (7); intet hus uden mus; i gamle huse er mus, i gamle pelse lopper og lus;

»Tantalus-kval« er titlen på dette instruktive billede af katten og musen foran hvert deres glas. Træsnit af Otto Haslund i Chr. Richardt: Billedtexter gamle og ny. København u.å.

mange mus om én kat (Peder Syv), så mange mus kan der komme om katten, at de æder den op (8); kattens leg er musens død; det er en dristig mus, som tør bygge rede i kattens øre (Peder Syv; NVSJælland; 9); musen kommer let i fælden, men besværligt ud; musen kommer så ofte til fælden at den fanges (Peder Syv), gamle mus går også i fælder (6); den som pløjer med katte skal harve med mus; den som jager med katte fanger mus; mus føder musling (museunge) (Peder Syv).

Der er nok mange musereder = efterladt uorden; han har mange musereder = gammel gæld (5), det er ikke værd at gøre en muserede ud af = gøre en sag unødvendigt indviklet (20); der er ingen musereder i det = ikke noget skjult bagved; der er ingen muserede i mit hjerte = ingen falskhed (Vendsys-sel) (15).

Være så stille som en mus (1), sidde musestille; at se ud som en druknet mus (1), våd som en druknet mus (fra engelsk digt o. 1310) (21), det er som at

Katten efter musen. Tegning af Joakim Skovgaard til »Ellens Versebog«, 1946.

En lille mus har ofte stor hjerne (o. 1700; 10); musen ved meget, men katten endnu mere; der er ingen mus så lidet, den skærer dog et ankertov med tiden (1796; 5); den mus er værst, som kryber sagt frem (11).

Det er aparte gryn, sagde møllerens om muselortene (Sønderjylland; 12); sådan skal de ha' det én gang om året, sagde manden om musene, han brændte sit hus af (13).

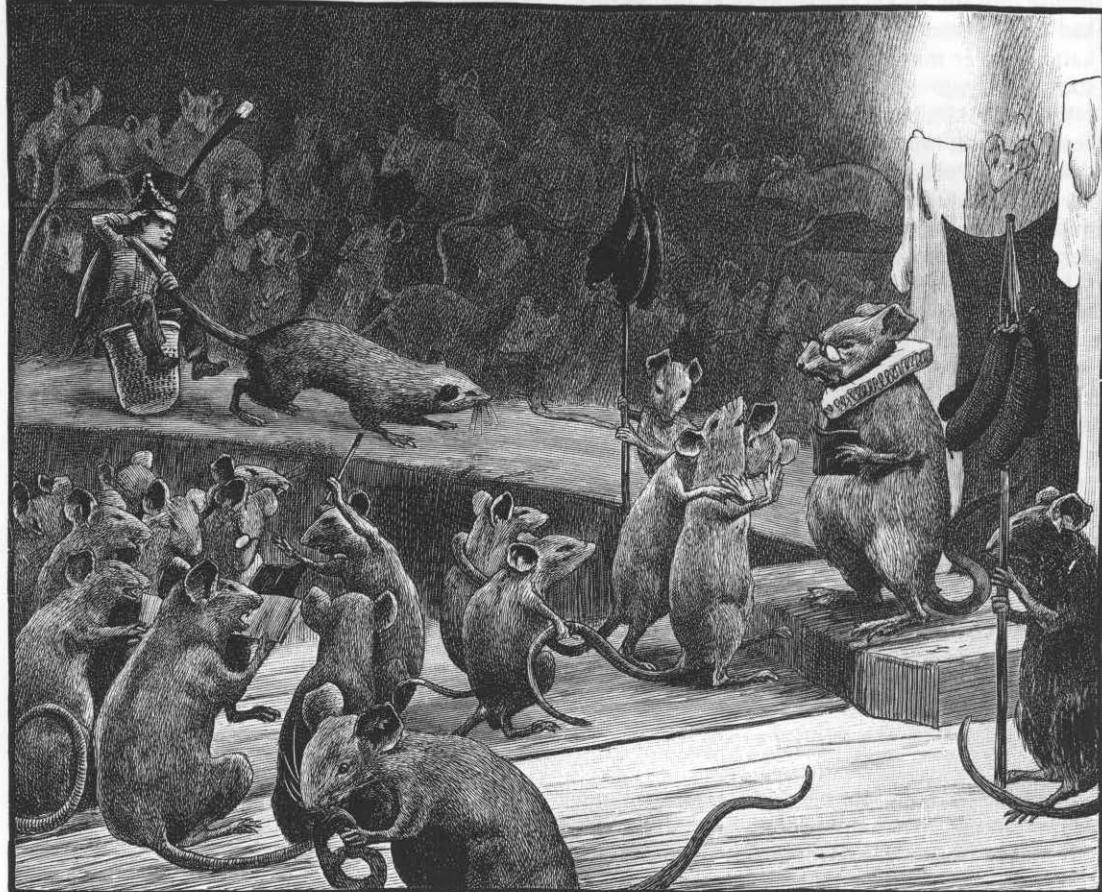
Have mus i hovedet = griller (1500-t; 14); han er så ræd, at han kunne løbe i et musehul (o. 1600; 5), så bange, at han kunne krybe i et musehul, – man kunne jage ham i et musehul (15); så travlt som en mus i barselseng (Peder Syv 1682), være så stille som en mus i barselseng (16), vimse omkring som en mus i en grynkube (-kurv) (Peder Syv; NVSJælland; 9), have så travlt som en mus i en flaske (Sønderjylland; 17).

Der er mange musereder i hans hoved og dog kan man ej se det i hans pande = han pønser på skarnsstreger (Peder Syv), han er fuld af musereder i hovedet (18); han er som en nærig mus, æder helst i fremmed hus (o. 1700; 18), han er begærlig ligesom skipperens mus (Agerskov; 19); han tripper som en mus i en flædebøtte (o. 1700; 18).

slå vand på en druknet mus = gøre noget overflødig (5); den grædende vander mus, trækker vand op til musene (22).

Han er undervard (velforsynet) ligesom musen (Burkal Sønderjylland; 23); han kan ikke trække halen af en mus = højeste grad af uformåenhed; det er mus for os = let at få bugt med (Sønderjylland; 24); han kan ikke magte det endnu, han skal først ha' en halv skæppe muselort i grøden (SVJylland); male muselorte = sidde og knurre, surmule (Vendsyssel); den blege, usle: han ser ud, som havde han ædt en skæppe døde mus uden brød (Ølgod), – havde slugt en mus (Åbenrå); til den som utålmodigt ráber på mad: å, der går vel ikke mus i maven (Randers); den ildestedte: han sidder som en mus i et knippe boghvedehalm (Hvejsel) (13), til den langsomme: du løber lige så rask som en mus på en tjæret pind (Harboøre; 25), – på en tjærespán (NFyn; 26); glad som en mus i malt (27).

Musetænder = børns små spidse tænder, smågrises hjørnetænder; museører = spidse ører hos hest (SSlesvig; 28); muselorte = kommen i ost og brød; døde mus i slåbrok = kålrouletter (29); den uøvede frisør klipper musetrapper i håret (30); musestige, musetrappe = lænke af papirstrimler eller sivblade brækket skiftevis over hinanden (31); musegilder

I H. C. Andersens eventyr »Ole Lukøje« drømmer den lille Hjalmar bl.a. at han overværer et musebryllup under gulvet i sin moders spisekammer, hvortil han kommer kørende i et fingerbøl. »Midt på gulvet så man brudeparret, de stod i en udhulet osteskørpe og kyssedes så skrækkeligt meget for alles øjne, thi de var jo forlovede og nu skulle de straks have bryllup«. Illustration af Hans Tegner.

= lille kniv (Bornholm; 32); dansemus = korpige. Mus = pubes, vulva (o. 1700ff; 33), behåret udvækst, fortykkelse på tov (1826; 1), tommelfingerbalde (Langeland; 34), støvansamling f.eks. under seng; have mus på gardinstangen, loftet, gesimsen = være dum, skør, den åndeligt smalsporede har mus på gesimsen (35).

LITTERATUR: (1) 903 4,1826,246; (2) 212c 2, 630; (3) 459b 74; 286 248; (4) 181 35; (5) 561 2, 47f; (6) 464c 135,220; (7) 459b 119; 212c 2,630; 279 240; 25 1849-51,291 (Færø.); (8) Edda 23,1936, 463; (9) 653 179f; (10) 561 1,615; (11) 8/0 46; (12) 459b 86; (13) 464c 411 sml. 634 (rotter); 212c 2, 630; (14) 434 5,732; (15) 212c 2,632f; (16) 464c 322; 311 24,1930,134; (17) 663 2,3,16; (18) 561

2,48 (o. 1700); (19) 459b 37; (20) 459b 89 (SSlesv.); 212c 2,633; 311 24,1930,121 (VJyll.); (21) 918 589; 903 4,246; (22) 459b 79; 663 2,3,16; 296c 162 (MJyll.); 212c 2,630; (23) 459b 67; (24) 663 2,3,16; (25) 858 308; (26) 794 1,177; (27) 464c 89; (28) 66 2,57; (29) 23 46,113; (30) 212c 2,633; (31) 103b 1,228; (32) 203 227; (33) 76c 313; (34) 276 2,306; (35) 76 52; 23 113.

PROSA OG POESI

Man skal lede længe for at finde et mere graciøst og nydeligt væsen. Leo Estvad (1), det er egentlig nogle små appetitlige og venlige dyr, som dog få husmødre sætter pris på ... de er renlige og vasker sig hele tiden Herluf Petersen (2); at kalde en mus for et ækelt dyr og nære en næsten panikagtig ræd-

„Mus har kloge, levende øjne, er velskabte, muntre, frugtsomme, modige i nøden, realige og pauser sig bestyrdig... Musens øje er så smukt, dens munn så fin, dens skind så blødt, dens fod så velskabt, at når man tager den i hånden og spørger alle de omkringstående, hvad eller iser piger, så vil de alle medlidende bede for den“
For Børn (1946), 168f.

Musene fester i H. C. Andersens eventyr »Suppe paa en Pølsebind«. Tegning af Lorenz Frølich. Forneden: Vignet af Vilhelm Pedersen til H. C. Andersens eventyr »Snedronningen«.

sel-for den er i virkeligheden meningsløst. Musen er nydelig og behændig ... og når den på gnavervis sætter sig opret på bagkroppen og slikker og pynter sig, virker den ligefrem indbydende (3). Som en lille kænguru sad den på bagbenene, havde lagt halen i slyng om kroppen, med de fire forpoter op om næsen og livligt spillende øjne *Inger Bentzon* (4).

Hør, hvor den gnaver, den flittige lille mus, som i de sidste døgn har arbejdet i loftet over gipsdækket! Dens kraftkilde synes udtømmelig, og dens udholdenhed vidner om et ukueligt håb i dens hjerte om, at den der søger skal finde, og den som arbejder vil finde føde *Ingeborg Raunkiær* (5).

Hvor kornet modent strutter · musen i sin muffe smutter *Harald H. Lund* (6); ulden puslen af tuszmørkets mus *Christian Rimestad* (7).

Piet Hein, Mus og menneske (8); Knud Holst, Mus (9); Vilh. Høm, Musegildet (10); Mogens Lorentzen (11); Lean Nielsen (12); Halfdan Rasmussen, Noget om mus og muser (13); Peter Seeberg, En lille musebog, 1877; Albert Thurah, Over en mus, som blev fanget; Om nogle uregerlige mus i mit kammer; Om en mus, som godvilligt var gået i fælden; Om en anden mus, som blev fanget (1700-t; 14); K. H. With, Musebogen, med kendt børnefortælling om musene i Rynkeby præstegård, der kom til Kerteminde; publ. 1866, som bog 1905ff.

LITTERATUR: (1) 205e 67; (2) 679 13; (3) 384 Håndbog nr. 31, 1925, 22f; (4) 47 70; (5) 720 147; (6) 537j 38; (7) 733b 131; (8) 324 7. saml. 70; (9) 357d 38; (10) 923 8; (11) 531e 14f; (12) 621 21-23; (13) 708e 2. saml. 22f; (14) 859 67f, 72f, 859b upag.

